

Петрова Т.О., канд. філол. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Наукове товариство імені Т. Шевченка (НТШ) – це перша в українській історії науки суспільна установа, яка, сповідуючи Шевченкові ідеї служіння Україні, присвоїла собі його ім'я. Голова НТШ в Україні та генеральний секретар Світової Ради НТШ О. Романів зазначив: «Ми першими в історії взяли у назву це велике ім'я, вже тоді усвідомлюючи цю майже сакральну роль його, Шевченка, яка вже упродовж двох століть продовжує бути генетичним кодом нашої національної егзистенції» [3]. Наукове товариство імені Шевченка постало 1982 р. на основі Літературного товариства імені Шевченка (заснованого 1873 р.), завданням якого було популяризування українського літературного слова. Передумовою створення НТШ слугувало стимулювання українського національного відродження Шевченковою духовною спадщиною в умовах функціонування заборон українського розвитку на теренах тогочасної царської Росії (зокрема після введення Валуєвського циркуляру 1863 р.).

На Десятих урочистих зборах з нагоди реформування Товариства О. Барвінський наголосив: «Наспіла тепер пора підняти нашу мову до научної поваги, перепровадити її через строгу науку» і висловив сподівання, що «може хоч нашим дітям доведеться діждати українсько-руської академії наук». Під час зборів було прийнято новий Статут, у якому визначено мету організації – не просто популяризування української словесності, а розвиток і розроблення науки українською мовою. Результатами реформи в Товаристві стало відкриття трьох секцій: історико-філологічної, філологічної і математично-природописно-лікарської, а також заснування видань «Записки Наукового Товариства імені Шевченка» (до 1939 р. вийшло 155 томів) та «Збірники» (до 1939 р. вийшло 32 томи).

Товариство, дотримуючись головної мети, розбудовувало українську науку через термінотворення на національному мовному ґрунті, зокрема його секції створили хімічну, географічну, фізичну, біологічну, медичну наукові термінології та кодифікували їх у словниках або в систематизованих матеріалах до своїх збірників.

Організаційним і науковим сподвижником діяльності Товариства був його президент М. Грушевський, а разом з ним голова філологічної секції І. Франко та науковий секретар етнограф

В. Гнатюк. Члени НТШ не мали окремих кабінетів, більшість із них працювали викладачами чи в інших державних установах. Насамперед вони розробляли теорію терміна, посилювали статус української мови, уживаючи її в наукових працях та розвідках. Однак серед термінологів НТШ чітко сформувалися два напрями термінотворення: 1) творення наукових найменувань на народній основі (І. Верхратський, В. Левицький) і 2) використання (запозичення) інтернаціональної термінології (І. Горбачевський, І. Кандяк, С. Рудницький).

Крім того, учасники Товариства займалися громадською та політичною діяльністю. Так, діяльність І. Верхратського, І. Горбачевського, В. Левицького, С. Рудницького та інших була спрямована на забезпечення освіти народних мас українською термінологією. Тому запровадження в освітніх закладах Галичини навчання рідною мовою загострило проблему наукової термінології, зрозумілої і доступної учням.

Діяльність Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові відіграє особливу роль для розвитку національної науки, а також і спеціальної лексики різних галузей знань. З 1892 р. вперше в українській національній історії почали з'являтися різноманітні славетні українознавчі серійні видання, насамперед «Записки НТШ», а також численні архівні, літературні, історичні, етнологічні, правознавчі збірники.

Товариство перестало легально існувати 1939 р., після приєднання Західної України до УРСР. Протягом 1941-1944 рр. НТШ існувало нелегально, а 1947 р. відновило свою роботу в Мюнхені, 1948 р. відкрився його осередок у Нью-Йорку, а згодом у Сідней та Парижі. 1989 р., рівно через півстоліття, НТШ відновило свою діяльність у Львові.

Голова НТШ М. Грушевський багато зробив для того, щоб українська наука і НТШ вийшли на міжнародний рівень. Важливим кроком в цьому напрямі була його політика взаємообміну наукових видань Товариства на видання багатьох національних академій наук і вступ бібліотеки НТШ до міжнародної спілки бібліотек Академій Наук [1, с. 6]. Саме із цією метою «Хроніка НТШ» видавалася двома мовами: крім українською, ще й німецькою, яка вважалася в цей час міжнародною мовою науки.

НТШ встановлювало зв'язки з науковими установами та центрами інших країн, вважаючи це своїм першочерговим завданням,

що є однією з основ демократизму науки як форми суспільної свідомості. Вихідними постулатами Товариства є, по-перше, виведення національної науки на європейський рівень, по-друге, заявлення про свій народ [2, с. 127]. Члени Товариства постійно знайомилися з новою зарубіжною науковою літературою й рецензували її у своїх періодичних виданнях. Із середини 90-х років ХІХ ст. активізуються контакти НТШ із зарубіжними науковими установами через офіційне листування. Наприкінці ХІХ ст. з'являється нова форма взаємин – Товариство замовляє зарубіжним ученим праці на теми, які повинні були заповнити прогалини в українознавстві. Паралельно із цим учасники Товариства публікують свої роботи за кордоном. Багато з них уперше заявляють про себе як науковців, подаючи свої праці до видань Відня, Німеччини, Франції й Італії [2, с. 128].

Діяльність НТШ в Україні як суспільного сектора української науки відновлено 1989 р. Першим головою відновленого НТШ став О. Романів – організатор науки, ініціатор відродження і довголітній Голова Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) в Україні, Генеральний Секретар Світової Ради НТШ. Від 2014 р. до сьогодні головою НТШ є Р. Кушнір – український учений-механік, дійсний член НАН України. Упродовж років нової Української незалежності НТШ перетворилося на загальноукраїнську суспільну академію із центром у Львові. Діяльність Товариства охоплює 6 наукових секцій та 35 комісій.

На сучасному етапі наукові проекти Товариства пов'язані насамперед з підготуванням окремих фундаментальних лексиконів та покажчиків, «Енциклопедії НТШ», «Розширеної бібліографії “Записок НТШ”», «Словника українських прізвищ», «Бібліографії етнологічних збірників НТШ», редагуванням і підготуванням «Записок НТШ». «Плодами» видавничої діяльності Товариства на сьогодні є понад 400 видань, з них понад 300 – безпосередній доробок редакційного ядра, зокрема найактивніших комісій.

Отже, Наукове товариство імені Т. Шевченка пройшло нелегкий і тривалий шлях розвитку – протягом трьох століть (від ХІХ до ХХІ ст.), – не змінюючи мети й завдань. Теоретичні й практичні напрацювання Товариства засвідчують його роль як інтелектуального осередку нації, що створив фундамент сучасного українознавства, сприяв розвитку української науки на європейському рівні.

Література

1. Дорошенко В. Українська національна бібліотека (бібліотека НТШ у Львові) / В. Дорошенко. – Львів, 1936. – 23 с.
2. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – творець концепції української національної науки / Я. Дашкевич // Наукове Товариство ім. Шевченка і українське національне відродження. – Львів, 1992. – С. 65–68.
3. Романів О. 130 років НТШ: спроба оцінок і підведення підсумків [Електронний ресурс] / О. Романів. – Режим доступу: http://www.intellect.org.ua/index.php?langu&material_id=36084&theme_id=7620.

Підгородецька І. Ю. канд. філол. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ ШЕВЧЕНКА В МІЖКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРИ**

Українська література як вид духовної культури є яскравим виявом національного духу. Серед славетних її творців – Тарас Григорович Шевченко, творчість якого відома далеко поза межами нашої країни. Поетична спадщина Кобзаря перекладена багатьма мовами світу – російською, білоруською, болгарською, словацькою, чеською та ін. Щоб донести до іншомовного читача не тільки зміст твору та його ідейне спрямування, а й національний колорит, культурну своєрідність оригіналу, перекладачеві треба глибоко знати культуру, до якої належить вихідний твір. Він повинен мати достатні знання з філології, етнографії, культурології, релігієзнавства, філософії, історії, етики, естетики, географії, ботаніки тощо.

Будь-який художній текст – це відображений засобами національної мови крізь призму індивідуально-авторського сприйняття фрагмент картини світу певної етноспільноти. Оскільки перекладений твір дає змогу іноземному читачеві заглибитися в іншу культурну реальність, його можна розглядати як засіб міжкультурної комунікації. У художньому тексті – феномені національної культури – вербалізуються культурно значущі концепти, закорінені в колективній свідомості певної етноспільноти, специфічні особливості ментального простору, духовно-ціннісних орієнтирів [1, с.19].